

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Сучасний техніко-технологічний розвиток, динаміка та непередбачуваність ринкових, суспільних, економічних змін, зростання ринкової конкуренції потребують швидкої адекватної реакції підприємств на ринкові економічні зміни у створенні та просуванні продуктів і послуг. Інновації, інноваційний розвиток, впровадження інновацій в сучасному світі виступають основою стабільного та ефективного функціонування підприємств і забезпечення їх майбутнього зростання. Впровадження інновацій є однією із головних умов стратегічного розвитку та конкурентоспроможності підприємств у всіх сферах діяльності. Особливого значення розробка та впровадження інновацій, забезпечення інноваційного розвитку має для підприємств, які працюють в високотехнологічних галузях та сферах економіки: машинобудуванні, енергетиці, хімічній галузі, сфері інформаційних технологій. Загалом інноваційна діяльність виступає основою інноваційного розвитку підприємства.

Дослідження теоретичних засади інноваційного розвитку підприємств в умовах євроінтеграції активно здійснювалося у працях провідних зарубіжних та вітчизняних науковців.

Поняття інновація походить від латинського слова «novare», що перекладається як зміни, оновлення [1]. Є й інший переклад, адже з англійської мови «innovation» визначається як впровадження інновацій, винаходів у виробництво, практичну діяльність.

Понятійний апарат дослідження «інновацій», «інноваційного розвитку» відзначається багатогранністю та поліаспектністю. Можна виокремити найбільш поширені бачення та трактування науковцями цих понять. Так, інновації визначаються як процес розроблення, впровадження у виробництво та комерціалізацію нових продуктів; як результат досягнень розвитку науково-технічного прогресу; як інвестиційна діяльність в розробку новацій, нових наукових знань, нових товарів та технологій, їх впровадження в виробництво; здійснення наукових, фундаментальних та прикладних наукових досліджень і створення новацій; впровадження нових технологій та їх поширення, дифузії; трансфер технологій та інші [1].

Поняття інновацій в першу чергу пов'язують із створенням, розробкою нових інноваційних продуктів, що за своїми техніко-технологічними характеристиками, параметрами, якістю відрізнялися б від вже відомих, попередніх, випущених товарів і відповідно могли би бути впровадженими у виробництво, випущеними на виробничих потужностях та успішно

комерціалізованими [2]. Проте не менш важливого значення для економічного розвитку підприємств мають не лише продукти, але і процесійні інновації, що пов'язані із впровадженням нових прогресивних процесів, технологій, виконання техніко-технологічної діяльності виробництва, продукції, роботи обладнання, використання нових технологій та сервісів. Особливої актуальності та динамічності впровадження інноваційних процесів набуло з розвитком інформаційних технологій, комп'ютеризації, інформатизації економічної сфери, розвитком сучасних цифрових технологій та пов'язаною з ними цифровою трансформацією суспільства [2]. Інноваційні продукти та процеси мають нові, більш сучасні характеристики, властивості, якості, що не лише забезпечують зростання конкурентоспроможності продукції, вони змінюють соціальне середовище споживання та економічне середовище виробництва, сфери сервісу.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що інновації, інноваційні продукти стають активними засобами здобуття конкурентних переваг, отримання високих і стабільних прибутків та забезпечення ефективного функціонування підприємства в довготривалій перспективі. Все це актуалізує питання проведення подальших досліджень теоретичних засад інноваційного розвитку підприємств в умовах євроінтеграції.

Формування терміну «інновація» як і самої інноваційної теорії належить відомому австрійському науковцю Й. А. Шумпетеру чия праця «Теорія економічного розвитку» побачила світ у 1912 р. Й. Шумпетер є засновником наукового напрямку дослідження інновацій, інноваційного розвитку. Він визначив поняття «інновація» здійснив класифікацію інновацій, визначив їх вплив на виробництво, а його праця поклала початок активним дослідженням цього наукового напрямку [3].

Й. Шумпетер першим узагальнив наукові праці, що стосувалися інноваційних процесів та їх ролі у загальному економічному розвитку. За визначенням самого науковця підприємницька економічна діяльність є невід'ємно поєднаною з інноваціями, створенням нових систем розвитку. Цим процесам надавалися прості і зрозумілі пояснення: для отримання прибутку підприємству необхідно забезпечити розвиток, а розвиток в свою чергу неможливий без впровадження «нових комбінацій» і відповідно впровадження інновацій [3]. Зазначимо, що досліджуючи форми та зміст розвитку Й. Шумпетер використовував такий термін як «нові комбінації» та відзначив п'ять можливих нових комбінацій. Такими «новими комбінаціями» визначено виробництво нового для ринку та споживача продукту чи послуг, «благ» нової якості; застосування нового методу, способу виробництва на основі впроваджених наукових розробок, відкриттів, а також нового способу комерціалізації та просування продукції; вихід на нові ринки збуту продукції та їх освоєння для певної галузі чи продукції; відкриття чи отримання доступу до нових джерел постачання ресурсів сировини, новостворених, нововідкритих чи таких що були недоступними раніше; впровадження організаційних змін, удосконалень, спрямованих на забезпечення

монопольного становища чи навпаки, зміни демонополізації інших підприємств. Й. Шумпетер застосував до підприємців термін «новатор» та «новаторство» та визначив вагоме значення підприємництва в здійсненні інноваційної діяльності загалом.

Наступним етапом в формуванні теорії інновацій та дослідження інноваційного розвитку стали наукові напрацювання неокласичної теорії інновацій Г. Менша, Б. Твісса, Е.М. Роджерса [4]. За дослідженнями цих науковців «неокласиків» саме «інновації» надають «головний імпульс» розвитку. Новостворені споживчі товари, методи ведення виробничої діяльності чи організаційні рішення дають потужний поштовх подальшому розвитку промисловості, адже розробки потребують впровадження у виробництво, що стимулює удосконалення розвитку промислових потужностей, водночас вони виступають джерелом отримання нових можливостей, нової доданої вартості, а отже інноваційні процеси стимулюють інвестиційні процеси та сам промисловий індустріальний розвиток. Водночас, в дослідженнях цих науковців підтримувалася та набула нового значення теорія циклічності економічного розвитку, а інновації виступали «імпульсом» подальших циклічних економічних змін.

На даний час в науці представлено значний перелік визначень терміну інновація та різні наукові підходи до розуміння сутності цього поняття. Такими основними науковими підходами до розуміння сутності інновацій є трактування інновацій як процесу (процесів); як системи; як змін; як результату здійснення діяльності [5]. Таким чином, на нашу думку інноваційний розвиток включає як поняття самого інноваційного процесу (створення новацій, їх впровадження та комерціалізацію у вигляді інновацій), так і саму динаміку, активність, спрямованість цього процесу на здобуття нового економічного, науково-технічного рівня та якості. Отже, інноваційний розвиток конкретних суб'єктів господарювання на мікрорівні і на макрорівні можна описати рівнянням: інноваційний процес (новації, розробки) плюс інновації (комерціалізація та впровадження інновацій) плюс загальний рівень та динаміка науково-технічних, технологічних змін. Слід зазначити, що цей загальний рівень та динаміка науково-технічних, технологічних змін визначається передусім науково-технічним рівнем створення та впровадження технологій, активністю здійснення фундаментальних та прикладних досліджень, НДДКР та їх зв'язком із реальним сектором економіки, виробництвом, інфраструктурним забезпеченням та загалом зміцненням взаємозв'язків та взаємодії науки та економіки, бізнесу.

Інновації поєднуються з управлінням, знаннями та впровадженням організаційних змін спрямованих на зростання компетентностей працівників, персоналу підприємства. Інновації виступають основою формування та розбудови економіки знань, а тому активний розвиток підприємства потребує як впровадження інновацій, інноваційних розробок, так і зростання рівня знань та досвіду працівників. Загалом знання виступають рушійною рисою

економічного зростання, саме вони забезпечують інноваційну активність, створення інновацій.

Таким чином, використання знань, управління знаннями має ключове завдання в забезпеченні інноваційного розвитку підприємства і є невід'ємною складовою формування його інноваційного потенціалу. При цьому мають бути враховані й інші складові потенціалу підприємства, і в першу чергу кадрова та фінансова його складові, що дають можливість як для залучення нових, так і до розвитку набутих знань, необхідних для інноваційної активності підприємств.

Ключовими ознаками інновацій та інноваційної діяльності є важливість та необхідність комерціалізації новостворених розробок, результатів проведених досліджень; застосування інновацій як рушійної сили зростання конкурентоспроможності продукції, послуг та бізнесу; сама інноваційна продукція, технологія виступає результатом проведених фундаментальних, прикладних наукових досліджень чи НДДКР.

Узагальнюючи зазначимо, що інновації та інноваційна діяльність здатні не лише принести додаткові прибутки на вкладені інвестиції, інновації стають першопричиною та рушійною силою технологічних революцій, змінюють покоління техніки, технологій, способів ведення виробництва, його характеру та можливостей, і загалом призводять до зміни суспільно-економічного життя людства.

Загалом теорія інновацій є однією із найбільш активно досліджених наукових напрямів, проте її багатоаспектність та багатогранність залишає поле для подальших наукових доробків. Дослідження сутності інновацій як наукової категорії потребує розгляду наукових бачень та трактування таких основних понять як «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний розвиток».

Інноваційна діяльність виступає сукупністю інноваційних процесів, які призводять до зміни якості техніко-технологічних виробничих систем і водночас являють собою нову якість процесів, способів технологій виробництва чи ведення відповідної операційної, управлінської, комерційної та інших видів діяльностей, адже інновації та інноваційна діяльність стосуються всіх сфер функціонування економіки та інших сфер. При цьому, відповідні зміни здійснюють на основі використання нових знань. Інноваційний процес охоплює та поєднує процеси створення нових знань, доведення їх до прикладних розробок, конкретних технологій, способів, методів виробництва чи продуктів, подальшого їх впровадження у виробництво чи операційну діяльність та просування і реалізацію. Інноваційний розвиток в його вузькому розумінні охоплюватиме визначений відрізок, траєкторію розвитку конкретного підприємства. Він розпочинатиметься процесом створення чи залучення технологій, нових способів виробництва чи товарів і завершуватиметься отриманням прибутку від реалізації продукції та інших ефектів, таких як економічна стабільність, розширення ринку, зростання обсягів реалізації та масштабів ведення бізнесу,

відомістю та поширення бренду та ін. В широкому розумінні інноваційний розвиток являє собою розвиток техніки, технологій, наукової сфери, в галузях виробництва, пов'язаний зі змінами технологій та переходом на новий рівень техніко-технологічного та економічного устрою, що виступає джерелом та рушійною силою економічно-історичної еволюції та індустріально-еволюційного розвитку загалом.

Література:

1. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. К.: Інститут ек. прогнозів. НАН України. 1999. 253 с.
2. Porter M. Competition in Global Industries. Harvard Business Press. 1986. 581 p.
3. Schumpeter J. Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process. N. Y.; L.: McGraw-Hill Book. 1939. 430 p.
4. Mensch G. Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression. Cambridge. 1979. 320 p.
5. Ілляшенко С. М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці. Суми: Університетська книга. 2005. 582 с.

Процевят О. С.,

*мол.наук.співроб. відділу проблем
реального сектору економіки регіонів
ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долишнього
НАН України», м. Львів*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ²

У період глибоких структурних трансформацій національної економіки інноваційна діяльність промислових підприємств є вирішальною для підвищення економічної стійкості та конкурентоспроможності держави. Зокрема, запровадження інновацій забезпечує технологічне оновлення виробництва, сприяє підвищенню продуктивності праці та ефективності використання ресурсів. Унаслідок цього розвиток інновацій у промисловості постає як важлива передумова модернізації національної економіки України. Саме тому державна інноваційна політика має бути спрямована на формування механізму підтримки інноваційних процесів, що охоплює стратегічне планування та розвиток інституційної інфраструктури.

² Матеріали підготовлено в рамках теми «Комплексне наукове дослідження модернізації інноваційної екосистеми розвитку регіонів та громад» (№ д.р. 0125U003490)